

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Collectieven tegen Kindermishandeling: samen het verschil maken

Inhoudsopgave

<i>Collectief tegen Kindermishandeling roept gemeenten op</i> 'Begin met verbeteraanpak kindermishandeling'	3
<i>Wethouder Kukenheim (Amsterdam)</i> 'Kijk verder dan alleen naar signalen van kinderen'	7
<i>Verbeteraanpak Arnhem</i> 'Interactie tussen omgeving kind en wijkteam versterken'	10
<i>Wethouder Rik van der Linden (Dordrecht):</i> 'Duidelijk afspreken wie verantwoordelijkheid neemt'	14
<i>Wethouders Thea Koster (Leeuwarden) en Frans Kloosterman (Weststellingwerf)</i> 'Onderbuikgevoel bespreekbaar maken door klimaat van vertrouwen'	18
<i>Vertrouwen op professional kernbegrip in Heerlense aanpak</i> 'Niet de protocollen, maar het kind centraal'	22
<i>Wethouder Hugo de Jonge (Rotterdam) over betere aanpak kindermishandeling</i> 'We zijn verantwoordelijk, er wordt op ons gerekend'	26

Collectief tegen Kindermishandeling roept gemeenten op

'Begin met verbeteraanpak kindermishandeling'

Gemeenten kunnen als geen ander een beslissende rol spelen in een betere aanpak van kindermishandeling. Dat is nodig want nog steeds zijn er elk jaar 119 duizend kinderen slachtoffer.

In de praktijk blijkt dat het echt helpt als gemeenten zich hiervoor inzetten, vertelt Wicher Pattje. Hij is projectleider van het Collectief tegen Kindermishandeling. Dit is een gezamenlijk programma van de VNG en de ministeries van VWS, V&J en OCW. Onder de paraplu van het landelijke programma zijn in zes gemeenten Collectieven tegen Kindermishandeling gevormd. Ze hebben elk een verbeteragenda opgesteld. 'Hoe de accenten lokaal ook verschillen, je ziet overal dat het beter gaat.' De eindrapportages van de

collectieven zijn voorlopig nog niet klaar, maar één ding staat al vast. ‘Het maakt enorm veel uit dat er projectleiders zijn die eraan trekken, die mensen verbinden en die worden afgerekend op resultaten.’ Het Collectief tegen Kindermishandeling roept gemeenten daarom op om ook te beginnen, vertelt Pattje. ‘Gemeenten moeten niet wachten op de rapportages, er is geen beletsel om nu al aan de slag te gaan met een eigen verbeteraanpak. Inspiratie is te vinden bij de bestaande collectieven en in hun verbeteragenda’s.’

Actieplan Kinderen Veilig

De Collectieven tegen Kindermishandeling zijn voortgekomen uit het Actieplan Kinderen Veilig (2013) van de ministeries van VWS en V&J. De aanleiding daarvoor was een reeks tragische gebeurtenissen met kindermishandeling en seksueel misbruik. Een onderdeel van het actieplan was het instellen van een landelijke Taskforce kindermishan-

*‘Clubjes van professionals
voelen dat zij samen het
verschil gaan maken’*

deling en seksueel misbruik om verbeteringen aan te jagen. Intussen loopt Nederland voorop met methodieken, interventies en protocollen. Maar, bij de tussentijdse evaluatie van het actieplan bleek dat het aantal slachtoffers niet vermindert, vertelt Pattje. ‘Instrumenten zijn er genoeg ontwikkeld, maar het effect is niet navenant. De conclusie was dat het nog ergens anders vastzit. Op de gewone werkvloer is er handelingsverlegenheid en komt samenwerking en het delen van informatie niet genoeg van de grond. De zes collectieven zijn opgericht om obstakels die wijkcoaches, leerkrachten, jeugdwerkers en anderen ervaren, weg te nemen.’ Dit moet leiden tot lessen en aanbevelingen voor alle gemeenten.

De Collectieven tegen Kindermishandeling zijn opgericht in Amsterdam, Rotterdam, Heerlen, Leeuwarden/Weststellingwerf, Dordrecht en in Arnhem. In alle verbeterplannen is veel aandacht voor een betere samenwerking met het onderwijs en met de strafrechtketen (politie, justitie en de rechterlijke macht). ‘Het gaat daarbij om aspecten zoals bewustwording en signaleren. Uit het onderwijs komen bijvoorbeeld weinig meldingen

van kindermishandeling. Het helpt om mensen uit verschillende disciplines in clubjes bij elkaar te brengen en casuïstiek te bespreken. Van een afstandje zie je dat er beweging komt. In die groepjes ontstaat motivatie, het gevoel van wij moeten met elkaar het verschil maken.' Pattje benoemt drie succesfactoren die bijdragen aan verbetering: een hardwerkende projectleider met een resultaatverplichting, chemie tussen professionals in samenwerkende clubjes, en ten slotte is ook bestuurlijke inbedding cruciaal. 'Je hebt een wethouder nodig die zich persoonlijk verantwoordelijk voelt voor het welslagen. Dat geldt ook voor de bestuurders van de betrokken organisaties.'

Wicher Pattje, projectleider Collectief tegen Kindermishandeling: 'Het maakt voor een kind in nood ongelooflijk veel uit als een volwassene in beweging komt.'

Samen aan tafel

Sinds de decentralisaties ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling bij gemeenten. Het is omvangrijke taak die niet stopt bij het inrichten van een Veilig Thuisorganisatie. 'Het gaat zeker ook over Veilig Thuis, maar niet exclusief,' zegt Pattje. 'Het gaat vooral over samenwerken en het verbinden van beroepsgroepen. Wijkteams,

'Over elk collectief is een interessant verhaal te vertellen'

buurtagenten, huisartsen, aandachtsfunctionarissen op scholen. Het gaat om signaleren en informatie delen.' Een

concreet punt is bijvoorbeeld het toepassen van de meldcode. Een professional is verplicht om iets te doen met een vermoeden van kindermishandeling. Gemeenten kunnen daar bij de inkoop op sturen. Maar verbindingen op de werkvloer zijn net zo belangrijk, professionals weten niet altijd precies van elkaar wie welke rol heeft. Of ze delen informatie niet met de andere hulpverleners in het gezin, wat wel van belang is om op tafel te krijgen wie er verantwoordelijkheid neemt. Casuïstiek bespreken is een goed instrument, leert de ervaring in de collectieven.

Een ander terugkerend actiepunt in de collectieven is het verbeteren van de verbinding tussen zorg, straf en bestuurlijke maatregelen. Plegers van geweld zijn vrijwillig vaak niet te motiveren voor behandeling, terwijl psychiatrische afwijkingen of verslaving een grote bedreiging vormen voor de kinderen in het gezin. Op uiteenlopende manieren krijgen de collectieven de verschillende disciplines samen aan tafel.

Geen verrassingen

‘Wat in de collectieven gebeurt is niet baanbrekend. Het gaat niet om innovatie, het gaat om doen wat we allang hadden afgesproken,’ zegt Pattje. ‘Tegelijkertijd zijn het bewegingen van grote betekenis. Het maakt voor een kind in nood ongelooflijk veel uit of er een volwassene in beweging komt. Over elk collectief is een interessant verhaal te vertellen.’

Wethouder Kukenheim (Amsterdam)

‘Kijk verder dan alleen naar signalen van kinderen’

Zorgverleners die werken met volwassenen moeten meer oog krijgen voor de veiligheid van de kinderen in het gezin. Dat is een belangrijke notie in de Amsterdamse verbeteraanpak.

Voor wethouder Simone Kukenheim van Amsterdam is kindermishandeling voorkomen de eerste prioriteit. Recent deed het Samenwerkend Toezicht Jeugd onderzoek naar een aantal casussen met een ernstige afloop voor kinderen. ‘Daaruit blijkt eens te meer dat de aanpak van kindermishandeling verbetering behoeft.’

Kukenheim is bestuurlijk trekker van het Collectief tegen Kindermishandeling in Amsterdam. Ze is als bestuurder en als mens gedreven voor het

onderwerp. 'De impact van kindermishandeling is enorm. Voor het kind, maar ook voor familie, de school en de buurt. De ernstige incidenten in Amsterdam hebben me diep geraakt.'

Preventie en signaleren zijn de sleutelwoorden in de verbeteraanpak van Amsterdam. Professionals vinden het moeilijk vermoedens te bespreken of ze zien de risico's niet. 'Het is opvallend dat bij de opsporing van kindermishandeling vooral wordt gekeken naar de signalen van kinderen, terwijl we weten dat

kinderen mishandeling juist heel goed kunnen verbeteren.' Kukenheim vindt dat de zorgverleners die

'Kindermishandeling signaleren is een verantwoordelijkheid van iedereen'

werken met volwassenen meer oog moeten hebben voor de risico's die kinderen lopen door de problematiek van de veiligheid van de kinderen. 'Huiselijk geweld of psychische problematiek bij ouders hebben daar grote invloed op. We moeten verder kijken dan louter naar de signalen van het kind.' De hulp aan ouders en het gezin kan in het geding komen als een hulpverlener een vermoeden van kindermishandeling bespreekbaar maakt. Tegelijkertijd wil Kukenheim er geen misverstand over laten bestaan. 'Veiligheid gaat voor. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid in het signaleren van kindermishandeling en om actie te ondernemen, ook een medewerker van de GGZ die een ouder als klant heeft.' Om kinderen veilig te laten opgroeien wordt daarom een gedragslijn voor professionals opgesteld en worden samenwerkingsafspraken gemaakt tussen alle partners.

In een aantal wijken worden pilots gestart. Daarbij gaan jeugdprofessionals, onderwijs, huisartsen, verloskundigen enzovoorts in met elkaar in gesprek over wat zij nodig hebben om kindermishandeling eerder te signaleren en aan te pakken.

'Ernstige incidenten in Amsterdam hebben me diep geraakt'

Wat zijn de patronen die erop wijzen? Wat zijn de barrières om het bespreekbaar te maken? Kukenheim

wil de handelingsverlegenheid doorbreken. 'Ieder heeft zijn rol, maar het gebeurt te vaak dat de verschillende disciplines elkaar niet betrekken bij wat er in een gezin gebeurt. Gelukkig is er in de wijken veel enthousiasme om mee te doen aan deze pilots.' De bedoeling is te beginnen in een groep koplopers en de methode vervolgens in de hele stad in te voeren.

Wethouder Kukenheim (Amsterdam)

De samenwerking tussen straf- en zorgpartners moet eveneens worden verbeterd. 'We willen dat het aantal herhaalde meldingen bij Veilig Thuis vermindert door optimaal gebruik te maken van zorg en van juridische mogelijkheden in de samenwerking tussen Veilig Thuis enerzijds en politie en justitie anderzijds,' zegt Kukenheim. Eén van de acties daarbij is een studie naar dossiers waarbij succesvol is samengewerkt tussen politie, Openbaar Ministerie en reclassering. Het Amsterdamse Collectief beweegt zich zo op alle niveaus: uitvoerend, management en bestuurlijk. 'We leren aan de hand van casuïstiek uit de dagelijkse praktijk. Zo ontdekken we rode draden, kunnen we knelpunten constateren en zien we waar we verbeteringen moeten aanbrengen.'

‘Interactie tussen omgeving kind en wijkteam versterken’

Kindermishandeling is alledaags en dichtbij. De verbeteraanpak van Arnhem is dat ook. De sleutel is het versterken van de band tussen het onderwijs en de wijkteams. Signalen van problemen snel bespreken, kan veel leed voorkomen.

Wethouder Martijn Leisink van Arnhem ergert zich aan het eendimensionale beeld dat vaak wordt geschetst van kindermishandeling. ‘Het wordt vaak zo primair en vlak benaderd alsof het altijd gaat om in-en-in-slechte ouders en grof geweld. Maar dat is slechts een klein deel van het spectrum. Lichamelijke of emotionele verwaarlozing is net zo bedreigend. Meestal wordt kindermishandeling langzaam opgebouwd doordat problemen en onmacht zich

Wethouder Martijn Leisink is bestuurlijk trekker van het Collectief tegen Kindermishandeling in Arnhem. ‘De politiek moet het lokale veld zijn werk laten doen.’

opstapelen. Verreweg de meeste ouders houden zielsveel van hun kinderen, ook de plegers van kindermishandeling. Dat is iets dat de samenleving maar niet kan begrijpen, tegelijkertijd is het essentieel voor een betere aanpak. Je moet oorzaken en omgevingsfactoren meenemen,’ zegt Leisink. Hij benadrukt dat het maar bij een klein percentage zo verkeerd zit dat het kind elders in veiligheid moet worden gebracht.

Zo komt Leisink op de verbeteraanpak van Arnhem. Hij presenteert de verschillende actoren als een driehoek. Eén hoek is de gewone omgeving van het kind (gezin, school, familie, burens, vriendjes, sport), in de andere

hoek zit het wijkteam en de derde is Veilig Thuis. De aanpak is erop gericht de interactie tussen de verschillende hoeken te versterken. 'Het valt mij op

*'Ouders houden zielsveel
van hun kind'*

dat de rijksoverheid met de Veilig Thuis campagne de band versterkt tussen de leefomgeving en Veilig Thuis. Ik vind dat

dit niet de primaire lijn moet zijn. Veilig Thuis is een regionale organisatie die betrekkelijk ver afstaat van de context.'

Leisink wil juist de andere twee zijdes van de driehoek versterken: het kind en zijn gewone omgeving enerzijds en het wijkteam anderzijds. 'Wij kiezen nu in Arnhem specifiek voor het onderwijs. Dat is een duidelijke kind-omgeving. Niet dat het wijkteam daar straks binnenloopt van: ho, ho, zijn hier nog mishandelde kinderen in de klas? Maar wel zo dat een leerkracht in een sfeer van vertrouwen rustig met iemand kan overleggen zonder dat hij meteen een melding doet. Het gaat erom dat de drempel voor het bespreken van een probleem zo laag mogelijk is.'

Wijkteam

Bespreken is één ding, maar wat doet het wijkteam met de zorgen van de leerkracht of de intern begeleider? Leisink hecht eraan dat wijkteams op school horen waar leerkrachten zich zorgen over maken. 'Het soort van dingen waarvoor een leraar niet meteen de telefoon pakt, maar die hij wel ziet. Dat kan gaan over verschillende terreinen. Die leerkracht heeft contact met het kind en met ouders. Hij kan vragen: vind je het goed als het wijkteam contact met je opneemt? Het wijkteam heeft veel te bieden aan ondersteuning, maar het heeft wel een ingang nodig. De school is belangrijke vindplaats. Daarbij is het van belang dat het wijkteam een begripvolle en solidaire benadering te kiest. Ouders houden van het kind, hun belang gaat hand in hand met dat van de hulpverlener. Ze willen allebei het beste voor het kind. Heel veel ouders zijn op die manier mee te krijgen.' Voor de goede orde voegt Leisink eraan toe dat ook Veilig Thuis dit ook op een verstandige manier doet. 'Professionals kunnen daar ook terecht voor advies, dat waardeer ik en tegelijk zie ik dat veel mensen Veilig Thuis in de eerste plaats zien als een meldinstantie.'

Leisink wil met zijn verbeteraanpak ook inzetten op een betere verbinding tussen de wijkteams en Veilig Thuis. Dat gaat om deskundigheidsbevordering van wijkteamleden en om 'doorzettingsmacht' als de hulpverlening vastloopt. Een ander aspect is dat Veilig Thuis het wijkteam in positie brengt als een melding is afgerond zonder (justitieel) ingrijpen. 'In zo'n geval helpt het als een medewerker van Veilig Thuis samen met iemand van het wijkteam het gezin bezoekt met het bericht dat het onderzoek niets ernstigs heeft opgeleverd, maar dat het allicht verstandig is om in gesprek te gaan met het wijkteam. Niet als een verlengstuk van justitie, maar als helpende organisatie.' De contacten tussen Veilig Thuis en de wijkteams gaan nog niet overal goed. 'Dat vraagt nog aandacht, om te beginnen loopt er in Arnhem nu een pilot met een wijkteam en Veilig Thuis gericht op een warme overdracht van casussen.'

Eén ding moet Leisink nog van het hart. De voorgenomen aanscherping van de verplichte meldcode is desastreus, vindt hij. Straks is een professional verplicht om elk vermoeden van kindermishandeling te melden bij Veilig Thuis. 'Als je bezig bent met een pilot waarbij je op de werkvloer

aan het leren bent hoe de aanpak beter kan, kom dan niet aan met een meldplicht. Dan moet je ook de durf hebben om te kijken wat eruit komt.

*‘Verplichte registratie
is desastreus’*

Zo’n verplichting wordt door het veld gevoeld als een motie van wantrouwen. Het helpt ook helemaal niet; bij kindermishandeling zoek je naar een speld in een hooiberg. Alles melden leidt er toe dat je hooiberg groter maakt. De politiek moet het lokale veld zijn werk laten doen, het opbouwen van banden kost nu eenmaal tijd. Onnodige regels van hijgerige politici helpen niet.’

Zelf bemoeit Leisink zich ook niet te veel met het Collectief tegen Kindermishandeling. Wel bezoekt hij geregeld het casuïstiekoverleg van wijkteams. ‘Ik neem de dingen mee die bestuurlijk moeten worden opgepakt. Maar alleen als het nodig is. In wijken waar het goed gaat, bemoei ik me er niet mee. Bij kindermishandeling is er grote overeenstemming over wat we willen bereiken. Iedereen die betrokken is, heeft er oog en oor voor. Intervenieren in lokale structuren is vaak niet nodig, een sfeer van vertrouwen werkt doorgaans beter.’

Wethouder Rik van der Linden (Dordrecht):

‘Duidelijk afspreken wie verantwoordelijkheid neemt’

Wethouder Rik van der Linden van Dordrecht denkt af en toe aan dat stille meisje uit het kleine dorp waar hij opgroeide. Niet dat hij haar zo goed kende, maar ze woonde vlakbij hem. Jaren later hoorde hij dat dit meisje in haar jeugd heel erg was mishandeld. ‘Het gebeurt om de hoek en je weet het niet. Zou er nooit iemand in haar omgeving iets hebben gemerkt?’

Van der Linden zei met volle overtuiging ja tegen de rol van bestuurlijke trekker van het Dordtse Collectief tegen Kindermishandeling. ‘Elk jaar weer zijn er incidenten met gezinnen waar het ernstig misgaat, al zijn er veel professionals bij betrokken.’ De kern van het probleem is dat de regieafspraken en het bespreekbaar maken van ‘wie is waarvan?’ te wensen overlaten, denkt Van der Linden. Hoe wil hij daarbij als bestuurder het verschil maken? ‘Aan de ene kant wil ik het veld de gelegenheid geven om aan de slag te gaan. Door de decentralisaties is er zoveel stof omgewoeld dat mensen tijd nodig hebben om hun nieuwe rol op te pakken. Op papier is het allemaal geregeld, maar het gaat niet met een druk op de knop. Tegelijkertijd wil ik als bestuurder wel dat het beter gaat werken. Ik wil mee kijken, me goed laten informeren en als de dingen niet snel genoeg gaan, een duwtje geven.’

Het doel is de slag te maken naar het voorkomen van kindermishandeling. ‘Daarvoor is het nodig dat signalen van onveiligheid eerder op tafel komen, en dat professionals die samenwerken helder afspreken wie wanneer wat doet. Dit vereist dat zij zich bewust worden van de dingen die nog niet op tafel liggen.’ De ambitie van Dordrecht is dat ouders hun kinderen veilig kunnen laten opgroeien. Waar dat niet lukt, krijgen ouders passende en effectieve zorg. Effectief betekent ook ‘gedwongen’ als

het moet, zegt Van der Linden. 'Zo willen we voorkomen dat we jarenlang hulp geven terwijl het kind er niets aan heeft. Of in het ongunstigste geval nog verder getraumatiseerd raakt.'

Grenssituaties

De wethouder liep een paar keer mee bij Veilig Thuis en ervoer hoe listig de 'grenssituaties' zijn. 'Stel, je bent al langer in gesprek over een ouder die heel ruw omgaat met zijn kind. De school ziet geregeld blauwe plekken en heeft daar al eens melding van gemaakt. Vervolgens blijkt dat er meer indicatoren zijn dat het slecht gaat in het gezin. Wat doe je dan? Los je het op met een gesprek? Stel je onderzoek in door Veilig Thuis? Of dien je een aanklacht in? Op zichzelf zijn deze dingen wel beschreven, maar er blijven twijfelgebieden. Moet ik als professional nog doorgaan met mijn inspanningen of moet ik iemand anders erbij halen?'

Lessen uit casuïstiek

In het Dordtse Collectief tegen Kindermishandeling zitten naast de gemeente, de jeugdgezondheidszorg, de jeugdteams, het onderwijs, Veilig Thuis, de

Raad voor de Kinderbescherming en de gecertificeerde instellingen (Jeugdbescherming West en de William Schrikker Stichting). Vertegenwoordigers van deze partijen bespreken elke drie maanden actuele casussen. Wat ging er goed? Wat zijn de verbeterpunten? Het doel is om samen scherpe afspraken te maken en als het nodig is onconventionele maatregelen te nemen. De besprekingen vinden plaats in een sfeer van veiligheid en vertrouwen.

Wethouder Rik van der Linden van Dordrecht is de bestuurlijke trekker van het Collectief tegen Kindermishandeling in Dordrecht. (Foto: gemeente Dordrecht)

‘We nemen de actuele omstandigheden als uitgangspunt, van daaruit gaan we de samenwerking verbeteren. Dat gaat met leren en evalueren en met grenzen durven stellen. Tot hier en niet verder. Nu gaan we over van vrijwillig naar drang of dwang. Niet als dreigement, maar als hulpaanbod.’

Tussen vrijwillig en dwang

De partijen van het Collectief hielden 14 september 2015 een startbijeenkomst waarbij het Van der Linden opviel dat iedereen grens- en de rollenproblematiek herkent. ‘Er is een breed gedragen en gedeelde motivatie om het gesprek aan te gaan. Ook vanuit het onderwijs waar net een iets andere taal wordt gesproken dan in de zorg.’ Het gaat om de raakvlakken tussen de disciplines. Niet alleen tussen onderwijs en zorg, maar nadrukkelijk ook tussen het vrijwillige kader en drang- of dwangmaatregelen. Wanneer is een situatie zo onveilig dat dwangmaatregelen nodig zijn? Wat kan en mag je doen? ‘Door het bespreken van casuïstiek oefenen we het gesprek, wennen we aan meer openheid tussen professionals. Vertrouwen is cruciaal om goed met elkaar te kunnen samenwerken.’ Dat is in de eerste plaats een kwestie van cultuur, zegt Van der Linden. ‘Daar hoort ook bij dat we ook kijken hoe effectief de genomen maatregelen zijn. Dat is een belangrijk punt in de verbeteragenda.’

Kennis delen

De vertegenwoordigers van de aangesloten partijen dragen de lessen en afspraken uit de casuïstiek naar hun eigen organisaties. Daarbij verschijnt vanuit het Collectief een nieuwsbrief om de opgedane kennis te verspreiden. Het landelijke Collectief tegen Kindermishandeling volgt Dordrecht en publiceert de resultaten die landelijk relevant zijn op de websites van de VNG, het NJI en Movisie.

*Wethouders Thea Koster (Leeuwarden) en Frans Kloosterman
(Weststellingwerf)*

‘Onderbuikgevoel bespreekbaar maken door klimaat van vertrouwen’

Bij dramatische zaken van kindermishandeling is het meestal zo dat mensen rond het slachtoffer al langer het gevoel hadden dat er iets niet klopte. Het Collectief tegen Kindermishandeling Leeuwarden/Weststellingwerf wil dat het gemakkelijker wordt om een niet-pluisgevoel aan de orde te stellen en te handelen.

Het Collectief tegen Kindermishandeling in Friesland zit niet toevallig in Leeuwarden en in Weststellingwerf. ‘We ontwikkelen een werkwijze voor de stad en voor het platteland. Zo is de aanpak voor iedereen te gebruiken en kunnen we het Friesland-breed invoeren, dat is de bedoeling,’ vertelt wethouder Koster (Leeuwarden). Ze is als bestuurlijk trekker zeer gemotiveerd voor het onderwerp. ‘De bedoeling van de decentralisaties is om problemen eerder aan te pakken: preventie. Tegelijkertijd zien we dat de daarvoor benodigde samenwerking tussen professionals opnieuw op gang moet komen na alle veranderingen, zoals de komst van de wijk- en gebiedsteams. Die samenwerking moeten we opnieuw tegen het licht houden zodat we zeker weten dat iedereen handelt als hij moet handelen. Mensen denken nog te vaak: dat doet een ander wel.’

Wethouder Frans Kloosterman van Weststellingwerf werkte 25 jaar bij de politie en was daar lange tijd verantwoordelijk voor het jeugdbeleid. Ook was hij vijf jaar manager bij een instelling voor jeugdhulp. De aanpak van kindermishandeling verbeteren is een constante in zijn werkzame leven. Dat hij de gedroomde ‘duo-bestuurlijke trekker’ was voor het Collectief behoeft geen betoog. Voor Kloosterman is ‘vertrouwen’ het

sleutelwoord. 'Dat wil zeggen: elkaar kennen en weten wie je kunt bellen. Kindermishandeling moet bespreekbaar worden gemaakt.' Wantrouwen en een cultuur van schuld en afrekenen zijn daarbij funest. 'Dan gaan professionals zich indekken en hun tijd besteden aan rapporteren, wat alleen maar averechts werkt.'

Samenwerken en signaleren

De uitvoeringsagenda van Leeuwarden/ Weststellingwerf heeft twee deelprojecten. Het ene gericht op handelen en houding, het andere op veiligheid en veerkracht. Bij handelen en houding is het doel om voor alle betrokkene de drempel te verlagen om met signalen aan de slag te gaan. Scholen krijgen daarbij een centrale plek, vertelt Koster. 'Stel, een kind draagt 's winters nog steeds zomerkleren. Dat kan een teken zijn van verwaarlozing. We willen leerkrachten ondersteunen om zo'n signaal laagdrempelig bespreekbaar te maken.

Wethouder Frans Kloosterman (Weststellingwerf): 'Elkaar kennen en weten wie je kunt bellen is belangrijk om kindermishandeling te voorkomen en aan te pakken.'

Van een gesprek alleen al, kan soms een preventieve werking uitgaan.

Wethouder Frans Kloosterman: 'Gebiedsteam moet zijn gezicht laten zien in de leraarskamer'

Nu worden signalen te vaak genegeerd uit schroomvalligheid of angst. Het idee leeft dat een melding een zware beschuldiging is die kan leiden

tot uithuisplaatsing.'

Dat is ook de ervaring van Kloosterman. 'De scholen hebben een relatie met ouders, die melden niet snel. Daarom is het bijvoorbeeld belangrijk dat een contactpersoon van het wijkteam geregeld zijn gezicht laat zien in de leraarskamer. Met iemand die je kent, kun je gemakkelijker iets in vertrouwen bespreken, dan heb je niet zo snel het gevoel dat je het misschien helemaal fout doet.' Niet alleen scholen, ook andere vrijwilligers en professionals

moeten gemakkelijk een beroep kunnen doen op ondersteuning van het gebiedsteam. Het idee is om in twee wijken (in Wolvega en in Leeuwarden) projectgroepen te vormen met deelnemers van alle organisaties (gebiedsteam, basisonderwijs, kinderopvang, huisarts, sportverenigingen etcetera). In een reeks bijeenkomsten maken zij afspraken over handelen en houding ten aanzien van kindermishandeling. Het is

Wethouder Thea Koster (Leeuwarden):
'Leerkrachten ondersteunen om signalen laagdrempelig bespreekbaar te maken.'

de bedoeling dat professionals in de wijken zich samen ontwikkelen en

*Wethouder Thea Koster:
'Signalen worden te vaak genegeerd uit schroomvalligheid of angst'*

met elkaar in verbinding staan. De projectgroep kan daarvoor activiteiten organiseren, bijvoorbeeld een discussieavond op school of een training bij de voet-

balvereniging. De pilots in de twee wijken zijn erop gericht een solidaire gemeenschap op te zetten die gezinnen ondersteunt als het dreigt mis te gaan in een gezin.

Het andere deelproject veiligheid en veerkracht is gericht op beter samenwerken tussen de verschillende organisaties betrokken bij drang en dwang. Kloosterman: 'Bij talloze casussen in het land hebben we evaluaties gezien van gezinnen waar meer dan tien hulpverleners betrokken waren, en waar het desondanks misging omdat de regie ontbrak. Het is vitaal om duidelijke afspraken te maken. Wie doet wat? Wie trekt het verder? Dat vereist dat mensen elkaar kennen en vertrouwen.' Om dat bereiken wordt een projectgroep opgezet met deelnemers van de gebiedsteams, Veilig Thuis, de Gecertificeerde Instellingen, het Veiligheids-huis, de Raad voor de Kinderbescherming, de politie en het Openbaar Ministerie. In deze groep wordt het probleem geanalyseerd en afspraken gemaakt. Ook aan de hand van casussen, vertelt Koster. 'Het is waardevol

om partners bij elkaar te brengen en voorbeelden te bespreken die op een incident hadden kunnen uitlopen. Het fijne is dat dit kan zonder dat er een dramatisch incident is. Nu doen we het hopelijk op tijd en kunnen we los van de waan van de dag afspraken maken over hoe het proces eruit zou moeten zien.'

‘Niet de protocollen, maar het kind centraal’

Partnerschap en vertrouwen. Een sfeer waarin hulpverleners hun boek te buiten kunnen gaan als het nodig is in het belang van het kind. Dat zijn de sleutelwoorden voor het Collectief tegen Kindermishandeling in Heerlen.

Wethouder Jordy Clemens is de bestuurlijke trekker van het Collectief. ‘Als ik als bestuurder praat in regels en protocollen krijg ik hulpverleners met een 9 tot 5-mentaliteit die ook zo redeneren. Maar als ik spreek in termen van vertrouwen en kansen grijpen, krijg ik mensen die extra meters maken,’ zegt hij.

De wethouder aarzelde geen moment toen Heerlen werd benaderd om een Collectief tegen Kindermishandeling te vormen. Dit voorjaar werd zijn stad in rouw gedompeld toen de 7-jarige jongen Papillon overleed aan de gevolgen van mishandeling. ‘Dat heeft er diep ingehakt. In de buurt, bij de hulpverleners en bij mij, het was ongelooflijk aangrijpend. Dat willen we nooit meer meemaken.’ Over de ambitie van Heerlen met het Collectief is Clemens duidelijk en kort. ‘De aantallen slachtoffers moeten omlaag. In Nederland zijn er elk jaar 119 duizend slachtoffers van kindermishandeling. Dat aantal is vreselijk en de gevolgen zijn ook vreselijk. Kinderen houden er levenslang last van. Dat willen we niet als feit accepteren, en onze partners evenmin.’

Een Collectief tegen Kindermishandeling is geen sine cure. In anderhalf jaar tijd moet een verbeterplan worden opgesteld en uitgevoerd. De best practices moeten eruit worden gedistilleerd en zo opgeschreven dat andere gemeenten ze kunnen navolgen. Heerlen kiest voor een aanpak die aansluit op bestaande structuren en die is gericht op preventie en vroeg-

signaleren. Uit onderzoek blijkt dat elke euro geïnvesteerd in preventie zich dubbel en dwars terugbetaalt.

'De dood van Papillon was ongelooflijk aangrijpend. Dat willen we nooit meer meemaken'

Zowel in termen van leed dat is voorkomen, als in maatschappelijke kosten. Heerlen kwam niet toevallig in beeld om een

Collectief te vormen. De stad loopt extra risico omdat er relatief veel aan armoede gerelateerde problematiek voorkomt. Maar ook omdat de aanpak van kindermishandeling er al langer prioriteit heeft. Zo is er al flink geïnvesteerd in het trainen van hulpverleners en professionals en in het gebruik van instrumenten zoals de Verwijsindex.

Zes actiepunten

Het verbeterplan bestaat uit zes actiepunten, om te beginnen het aanpakken van de wachtlijst van Veilig Thuis door de samenwerking met de wijkteams te verbeteren, en door extra capaciteit vrij te maken. 'We moeten niet bang zijn om te investeren. Als we een inhoudelijke keuze maken moeten we ook zorgen dat die kan worden uitgevoerd,' zegt Clemens. Om

de capaciteit tijdens piekbelastingen (na een incident of tijdens een landelijke campagne) te vergroten moet er worden samengewerkt met andere organisaties bijvoorbeeld met de gecertificeerde instellingen. 'Mogelijk kunnen we mensen dan tijdelijk inschuiven.' Andere verbeteracties zijn gericht op het onderwijs. De kinderen in de bovenbouw van alle basisscholen in de regio Parkstad krijgen in het najaar van 2016 de Klokhuisserie over kindermishandeling te zien. Voor de leerkrachten

hoort daar een training bij. Alle intern begeleiders worden opgeleid als aandachtfunctionaris en alle ouders krijgen een nieuwsbrief. 'Een belangrijk actiepunt,' zegt Clemens. 'Vaak heeft een leraar wel een ver-

Wethouder Jordy Clemens JHeerlen' zet een handtekening onder de Verbeteraanpak van het Heerlense Collectief tegen Kindermishandeling bij de startbijeenkomst op 8 oktober.

'Professionals de ruimte geven om over de grenzen van hun eigen organisaties heen te kijken'

moeden, maar hij overziet niet wat hij kan doen of wat de gevolgen zijn. Soms zijn leerkrachten bang dat een kind nog meer in de problemen raakt. Het gaat

er om duidelijk te maken wat de opties zijn en dat mensen niet alleen staan. Dat geldt ook voor hulpverleners. Waar ik ze ook zie, zeg ik hen dat ik vertrouwen heb in hun professionaliteit. Dat we samen aan de lat staan.' In het voortgezet onderwijs komt de training voor aandachtfunctionaris beschikbaar voor alle zorgcoördinatoren.

Nieuwe instrumenten gaat het Collectief in Heerlen niet inzetten, maar de vraag waarom bestaande instrumenten niet altijd landen in de praktijk komt wel op tafel. Dat gebeurt aan een tafel waar vertegenwoordigers van alle ketens (zorg, onderwijs, veiligheidshuis, jeugdbescherming) casuïstiek bespreken. 'Organisaties weten vaak niet wat ze voor elkaar kunnen betekenen. Een integrale aanpak lukt alleen als je met z'n al-

len aan tafel zit. Het gebeurt bijvoorbeeld maar zelden dat het OM wordt ingeschakeld om een zorgtraject te ondersteunen. Justitie kan soms ruimte creëren voor hulp aan kinderen, waar dat langs de route van de jeugdzorg niet zou lukken,' zegt Clemens.

Kindermishandeling is niet alleen in Heerlen, maar in de hele provincie Limburg een prioriteit voor het bestuur. In september begonnen vijftien Limburgse bestuurders de 'Limburgse beweging tegen Kindermishandeling' onder leiding van gouverneur Theo Bovens. Clemens maakt deel uit van deze club van ambassadeurs die zich persoonlijk en bestuurlijk willen inzetten om de aanpak te verbeteren. Hoe? 'Door de mensen die aan het front staan, hulpverleners, leraren, mensen bij de sportclub, alle middelen in handen te geven. En door professionals maximaal vertrouwen te geven en ruimte om over de grenzen van hun eigen organisatie heen te kijken in het belang van het kind. Dat vraagt om een cultuur van vertrouwen, en niet van afrekenen. Het kind moet centraal staan, niet de regels.'

Wethouder Hugo de Jonge (Rotterdam) over betere aanpak kindermishandeling

'We zijn verantwoordelijk, er wordt op ons gerekend'

Kindermishandeling is een ongemakkelijke waarheid, zegt wethouder Hugo de Jonge van Rotterdam. 'Het is het grootste geweldsprobleem in de samenleving, maar we kijken te vaak werkeloos toe.'

Volgens conservatieve schattingen wordt minimaal één op de dertig kinderen thuis mishandeld. 'In de tijd dat ik leraar was, zat er statistisch gesproken in elke klas een slachtoffer.' In het kader van het Rotterdamse Collectief tegen Kindermishandeling gaan in drie wijken in Rotterdam Zuid werkgroepen met vertegenwoordigers van alle betrokken disciplines aan de slag. Ze zijn er vooral op gericht dat iedereen rond een kind begrijpt wat zijn rol is, en wanneer hij een beroep kan of moet doen op een ander. Elkaar leren kennen is noodzakelijk om de stappen van de Meldcode beter te kunnen zetten. 'Kindermishandeling voorkomen en stoppen lukt alleen samen, niet alleen', zegt De Jonge. Het Collectief is onderdeel van de brede Rotterdamse Veilig Thuisaanpak. Dat is een voordeel; de werkgroepen kunnen langer doorgaan dan het landelijke programma Collectief tegen Kindermishandeling dat eind 2016 afloopt.

De Jonge is niet alleen in Rotterdam actief op het onderwerp, hij zit ook in de landelijke Taskforce Kindermishandeling en in de koplopergroep van wethouders. 'Lokaal

'Een krachtige aanpak in grote en kleine gemeenten'

gaan we massa maken met het verinnerlijken van de afspraken die er al zijn. In de koplopergroep kijken we wat wethouders kunnen doen om het terug te dringen en beter in beeld te krijgen. Het gros van de verantwoordelijkheden ligt nu bij de gemeenten, bij zowel de grote als de kleinere.

Elke gemeente moet een krachtige aanpak van kindermishandeling opzetten, dat kan bijvoorbeeld door te sturen op de inkoopfunctie en je opdrachtgeversrol te benutten. Het is ook iets van samen optrekken, we kunnen veel van elkaars aanpak leren. Na de stelselwijziging zijn we hiervan, er wordt op ons gerekend.'

Plegeraanpak

De Jonge vertelt over de expertmeeting die hij eerder bijwoonde over de aanpak van plegers, het was bij Veilig Thuis met vertegenwoordigers van de rechtbank, het OM, de GGZ en de reclasering. Een derde van de veroordeelde daders pleegt binnen twee jaar weer een geweldsdelict. 'De hulp aan plegers schiet tekort evenals het stelsel van zorg en strafrecht. Doordat we het niet goed genoeg doen is de kans op recidive te groot.' De wethouder pleit voor een creatief gebruik van het strafrecht om plegers met drang en dwang in zorg te krijgen. 'Vrijwillig zijn plegers vaak niet te motiveren, terwijl we weten dat er vaak sprake is van psychiatrische afwijkingen, persoonlijkheidsstoornissen en verslaving.'

Wethouder Hugo de Jonge
(Rotterdam)

Betere verbindingen tussen zorg, straf en bestuurlijke maatregelen is één van de actiepunten in de Rotterdamse aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld. Net als het 'compromisloos' doorvoeren van de Meldcode die in 2008 in Rotterdam is bedacht en ontwikkeld. 'Weliswaar melden professionals al meer dan een paar jaar geleden, maar er is nog een wereld te winnen. Ook signaleren we dat professionals nog te weinig informatie delen

*'Niet loslaten voordat
een ander beet heeft'*

met andere hulpverleners in het gezin. Wie onderneemt er iets? Niet loslaten voordat een ander het beet heeft, daar gaat het om.' In Rotterdam zijn nu 750 aandachtfunctionarissen getraind en het gebruik van de Meldcode is opgenomen in de subsidievoorwaarden. 'Des-

ondanks', zegt De Jonge, 'zijn er nog steeds organisaties die nauwelijks kindermishandeling melden, wat gezien de statistiek niet kan kloppen. Huisartsen melden weinig, net als scholen. Ik ben daarom voorstander van de voorgenomen aanpassing van de Meldcode, maak het verplicht om een vermoeden te registreren bij Veilig Thuis, ook als een professional eerst zelf met zijn vermoeden aan de slag gaat. Signalen zijn dan in elk geval centraal geregistreerd.' Rotterdam stelt zelf een aanjaagteam in om in gesprek te gaan met de 'weinig-melders'. Als oud-leraar en schooldirecteur weet De Jonge dat het niet gemakkelijk is om een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing bespreekbaar te maken. 'Als je niet eerder zo'n gesprek hebt gevoerd, zie je er tegenop.

*'Olifantenpaadjes moeten
weer inslijten na alle
structuurveranderingen'*

Zeker als het een vaag vermoeden is op grond van een paar signalen. Daar kun je buikpijn van krijgen. Maar wat altijd helpt is je

gevoel te bespreken met een collega, zoek elkaar op en bedenk één ding goed: slachtoffers vertellen ons terugkijkend dat ze wel signalen gaven, maar dat niemand die oppikte. Uiteindelijk is er altijd maar één volwassene nodig om het geweld te keren. Tegen iedereen die aarzelt zeg ik:

als je vermoedt dat jij diegene kunt zijn, schroom dan niet. Als je ernaast zit, wie zal je dan kwalijk nemen dat je opkomt voor een kind?’

Signaleren, het bespreekbaar maken van kindermishandeling, effectief samenwerken en informatie delen. De knelpunten in Rotterdam komen overeen met die in veel andere plaatsen. Waarom zijn deze dingen toch zo moeilijk? ‘Professionals vinden zichzelf onvoldoende handelingsbekwaam,’ zegt De Jonge. ‘Wat moet je doen? Hoe moet je het doen? Het gaat om praktische vragen, daarom is het Collectief praktisch en dichtbij huis georganiseerd. De werkgroepen met vertegenwoordigers van alle disciplines gaan aan de slag met casuïstiek. Als dit gebeurt, wat doe je dan? Bij wie moet je zijn? Wat doet diegene vervolgens? Vergeet niet dat we nu een unieke kans hebben, vroeger hadden we een versnipperd stelsel, nu ligt alle verantwoordelijkheid bij gemeenten. Wethouders zijn ervan: je kunt tot oplossingen komen die werken. Wijkteams bieden alle eerstelijns ondersteuning dichtbij. Dat is gemakkelijker dan vroeger, al moeten de olifantenpaadjes van vroeger opnieuw inslijten na alle structuurveranderingen. Daarom beginnen de collectieven dichtbij huis met praktische vragen. Zie je het? Ben je toegerust? Weet je welke stappen je moet zetten? Zo praktisch is het.’